

הארץ הטובה

וַיֹּאמְרוּ אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בָּהּ לְתוֹר אֵתָה טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד: (במדבר יד ז).¹
 וְאֵרָד לְהִצִּילוּ מִיַּד מִצְרַיִם וְלִהְיֶלְתוּ מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ: (שמות ג ח).²
 וְעַתָּה לְעֵינַי כָּל יִשְׂרָאֵל קָהַל ה' וּבְאֲזָנַי אֲלֵהֵינוּ שְׁמֵרוּ וְדַרְשׁוּ כָּל מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם לְמַעַן תִּירְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ הַטוֹבָה
 וְהִנְחַלְתֶּם לְבָנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם עַד עוֹלָם: (דברי הימים א כח ח).³

ספרי דברים פרשת דברים פסקא יט

"באתם עד הר האמורי אשר ה' אלהינו נותן לנו", משל למלך שמסר את בנו לפידגוג והיה מחוזרו ומראה אותו ואומר לו: כל הגפנים האלו שלך, כל הזיתים האלו שלך. מְשַׁנְּעָה להראותו, אמר לו: כל מה שאתה רואה, שלך הוא. כך, כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר. היה משה אומר להם: "כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר" (דברים ח ז). כיון שבאו לארץ, אמר להם: "באתם עד הר האמורי אשר ה' אלהיך נותן לך". אם תאמרו: לא הגיע זמן. הגיע זמן! "ראה נתן ה' אלהיך לפניך את הארץ", איני אומר לכם לא מאומד ולא משמועה, אלא מה שאתם רואים בעיניכם: עלה רש - מיד, "עלה רש כאשר דבר ה' אלהי אבותיך לך".⁴

ספרי דברים פרשת דברים פסקא כג

"וישיבו אותנו דבר ויאמרו טובה הארץ אשר ה' אלהינו נתן לנו", וכי לטובתה אמרו והלא לא אמרו אלא לרעתה. מי אמר טובתה? יהושע וכלב.⁵ אף על פי כן: "ולא אבייתם לעלות ותמרו את פי ה' אלהיכם".⁶

¹ אלה אמנם דברי כלב ויהושע, בתגובה להרפיית לב העם, אבל גם עשרת המרגלים אומרים בתחילה: "בָּאֵנוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתֶּנוּ וְגַם זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ הוּא זֶה פְּרִיָּהּ" - בתשובה להנחיית משה להם ערב צאתם למסעם: "וְיֵאָמְרוּ אֵת הָאָרֶץ מֵה הוּא וְאֵת הָעָם הַיֹּשֵׁב עִלָּיהּ ... וְמֵה הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הַטוֹבָה הוּא אִם רָעָה". כך הוא גם במקבילה בדברים א כה, בעת שמשה חוזר ומספר את סיפור המרגלים: "וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרֵי הָאָרֶץ וַיֹּרְדוּ אֵלֵינוּ וַיִּשְׁבּוּ אֵתָנוּ דָּבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ". אח"כ בא חטא ההיסוס והסירוב, אבל דברי המרגלים כאן הם פשוטים וברורים: לא רק ארץ טובה כפי שנשאלו, אלא "ארץ זבת חלב ודבש" כפי שהובטח למשה בסנה. והעונש, במטבע לשון דומה: "אם יִרְאֶה אִישׁ בְּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ הַטוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לְאַבְרָהָם" (גם זה בדברים א לה, לא בפרשתנו).

² מעמד הסנה הוא האזכור הראשון בתורה המכנה את ארץ ישראל "ארץ טובה", וכאמור גם "ארץ זבת חלב ודבש" שעליה הרחבנו בדברינו **ארץ זבת חלב ודבש** בפרשת כי תבוא. האזכור השני הוא כאמור בפרשתנו בדברי כלב ויהושע, והשלישי בספר דברים, הן בדברי משה אשר משבחים את הארץ: "כִּי ה' אֱלֹהֵיךָ מִבִּיאָךְ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחְלֵי מַיִם עֵינֹת וְתֵהֱמֹת יִצְאִים בְּבִקְעָה וּבְהָר" (דברים ח ז); והן בתחנוניו להיכנס לארץ הטובה ולראותה מקרוב: "אֲעִבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הֲהִיא טוֹבָה הַזֹּאת וְהַלְבָּנִן" (דברים ג כה). ארץ טובה - מחיזיון הסנה ובשורת הגאולה, דרך חטא המרגלים וכלה בדור הבנים שזכה ומשה שלא זכה. אמנם אמרו: "ראה משה בעיניו מה שלא הלך יהושע ברגליו" (ספרי במדבר פסקא קלו), וגם שבחו את **ראיית משה מול ראיית אברהם** (דברינו בפרשת לך לך), אבל משה אולי לא חשב כך ורצה לחוש את הארץ הטובה ברגליו ולדור בה.

³ הביטוי ארץ טובה נדיר בנביאים ובכתובים וזה, שבנאום שלמה בחנוכת בית המקדש, הוא כמעט היחיד. והוא מזכיר לנו "ארץ טובה" נוספים שיש בספר דברים המתיריים ומזהירים שהארץ הטובה איננה בלי תנאי, כגון זה שבקריאת שמע (דברים יא פרשת עקב): "הַשְּׁמֵרוּ לְכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וְעַבְדְתֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים ... וְאֶבְדַּתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטוֹבָה אֲשֶׁר ה' נָתַן לָכֶם" (ראה יהושע כג טז). וכן בדברים פרק ט פסוק ו: "וַיִּדְעַתְּ כִּי לֹא בְצַדִּיקֶתְךָ ה' אֱלֹהֵיךָ נָתַן לָךְ אֶת הָאָרֶץ הַטוֹבָה הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ".

⁴ ראה מקבילה במדרש תנאים לדברים פרק א: "מושללו משל למה הדבר דומה? למלך שמסר את בנו לפדגוג והיה פודגוג מראה אותו ואומר לו: בני, כל הכרמים האלו שלך הן, כל הזיתים האלו שלך הן. כיון שנתיגע ממראה אותו, אמר: איני יודע מה אומר לך, אלא כל מה שאת רואה שלך הוא. כך כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היה משה אומר להן לישראל (דברים ח ז) כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ חיתה ושעורה. כיון שהגיעו לתחומי ארץ ישראל אמר להן: איני יודע מה להראותכם, אלא כל מה שאתם רואים שלכם הוא. אם תאמרו שלא הגיע הזמן, אלא הגיע זמן, עלה רש!". על רקע ההבטחה הזו לארץ טובה והעמידה על ספה, בא הכעס הגדול על המרגלים שהכזיבו ואולי על עצם הבקשה לשלוח מרגלים ולבדוק את הארץ. ראה ספרי במדבר פסקא פב: "רבי שמעון בן יוחי אומר: גנות גדולה היתה בידי של ישראל בשעה שאמרו נשלחה אנשים לפנינו (דברים א כב). אמר להם המקום: אם כשהייתם בארץ ערבה ושוחה זנתי ופרנסתי אתכם, כשאתם נכנסים בארץ טובה ורחבה בארץ זבת חלב ודבש, על אחת כמה וכמה שאזון ואפרנס אתכם". כך גם בספרי דברים פסקא כ: "ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ, אמר רבי שמעון: עלובים בני אדם שכך בקשו להם מרגלים. אמר להם: אם כשהייתם בארץ ערבה ושוחה לא בקשתם לכם מרגלים, עכשיו שאתם נכנסים לארץ טובה ורחבה לארץ זבת חלב ודבש, בקשתם לכם מרגלים?!". ומכאן באנו לנושא הגדול של חטא המרגלים, מחלוקת רש"י ורמב"ן אם מלכתחילה חשבו לרעה או שהמסע אכן הפחיד אותם ונמס לבבם, ועוד יותר, להבדל הברור בין ספר במדבר בו הקב"ה אומר למשה: "שלח לך אנשים" ובין ספר דברים בו משה אומר: "ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ" (ומשה מסכים וטוב הדבר בעיניו). על כל זה כבר דנו בדברינו **שלח לך אנשים** בפרשה זו ויותר ממה שכתבנו עוד יש לכתוב בפרשה קשה זו, אך הפעם ברצוננו לחפור מעט בביטוי הארץ הטובה.

⁵ על טובתו של כלב ראה במדבר רבה טז ב: " ... ואף משה ואהרן נתרשלו את ידם. מיד עמד כלב ושתק כל אותן אוכלוסין ... ואומר הס והם שותקין לשמוע ממנו. אמר להם: טובה הארץ מאד מאד. אמר לו הקב"ה למשה: טובה גדולה אני מחזיק לך".

⁶ עפ"י מדרש זה הכעס איננו על שלא הסתמכו על ההבטחה של ארץ טובה, על כך שכלל שהתקברו לארץ לא ראו את הגפנים ואת הזיתים הטובים של הארץ (שבאמת קצת קשה לראותם מקדש ברנע שבמדבר סיני וגם לא מדרום הגלב). הכעס הוא על דבריהם

ספרי במדבר פרשת פינחס פסקא קלד

אעברה נא ואראה אין נא אלא לשון בקשה. ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן. וזו היא שרבי יהודה אומר: ארץ כנען היא טובה ולא נחלת בני ראובן ובני גד.⁷

תוספתא מסכת ברכות (ליברמן) פרק ו הלכה א

ברכת הזימון מן התורה, שנאמר: "ואכלת ושבעת וברכת" (וברכת) - זו ברכת הזימון. "את ה' אלהיך" - זו ברכת ראשונה. "על הארץ" זו ברכת הארץ. "הטובה" זו ירושלים, שנאמר: "ההר הטוב הזה והלבנון".⁸

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יח

"על כל הטובה"⁹ - ר' יהושע אומר: בטובת המן הגיד לו ... ר' אלעזר המודעי אומר: בטובת הבאר הגיד לו ... ר' אליעזר אומר: בטובת ארץ ישראל הגיד לו, אמר לו: עתיד המקום ליתן לנו ארץ ישראל ועולם הבא ועולם חדש ומלכות בית דוד וכהונה ולויה, שנאמר: טובה, הטובה, כל הטובה, על כל הטובה.¹⁰

מסכת ברכות דף ה עמוד א

תניא, רבי שמעון בן יוחאי אומר: שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולן לא נתן אלא על - ידי יסורין. אלו הן: תורה וארץ ישראל והעולם הבא. תורה מנין - שנאמר: "אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו" (תהלים צד יב). ארץ ישראל - דכתיב: "כי כאשר יסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך" (דברים ח), וכתיב בתריה: "כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה".¹¹

שלהם, שבפסוק קצר אמרו שבחה של הארץ: "בָּאֲנֹנוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חֶלֶב וְדָבַשׁ הוּא" ומיד מהרו לציין את קשייה: "אפס כי עז העם היושב בארץ". עם עז וקשה בני רפאים, יושב באותה ארץ טובה (ראה רמב"ן: "אבל רשעם במילת אפס"). ואנו רוצים הפנים להתמקד בביטוי הארץ הטובה ולא לחזור ולהאריך בחטא המרגלים שכאמור כבר דנו בו בדברינו [שלח לך אנשים](#) בפרשה זו בשנה האחרת.

⁷ נראה שדעה זו שעבר הירדן המזרחי איננו בכלל "הארץ הטובה", נמצאת גם באבות דרבי נתן נוסח ב פרק כה, שוב בדברי משה שעומד בעבר הירדן המזרחי ומשתוקק להיכנס לארץ, וזה לשון המדרש שם: "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה וגו' ההר הטוב הזה והלבנון - הארץ הטובה זו ארץ ישראל. ההר הטוב זה הר המלך. והלבנון זו בית המקדש". כך הוא במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יז: "היה משה יושב ובוכה ואומר להן לישראל: אתם עברים את הירדן ... ולא אני את הארץ הטובה אשר בעבר - זו ארץ ישראל". ראה גם שיטת ר' יוסי הגלילי במסכת ביכורים פרק א משנה י: "אין מביאין בכורים מעבר הירדן שאיננה ארץ זבת חלב ודבש" (ושיטת חכמים שמביאין, איננה אלא מדרבנן). ראה גם פירוש רש"י בפרשת בשלח, שמות טז לה, שארץ ישראל המערבית נקראת "ארץ נושבת - מיושבת וטובה". והדברים קשורים בסיפורם של בני גד ובני ראובן להם הקדשנו כבר שני דפים [בפרשת מטות](#). מה שחשוב לעניינינו הוא שאגב הוצאת עבר הירדן המזרחי מ"הארץ הטובה", למדנו שעבר הירדן המערבי, המכונה ארץ ישראל הוא הוא הארץ הטובה והנושבת וכדברי מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דעמלק פרשה ב: "אעברה נא ואראה ... הארץ הטובה, זו ארץ ישראל. ההר הטוב הזה זה הר המלך, והלבנון זה בית המקדש". ארץ ישראל כולה נקראת הארץ הטובה.

⁸ ובנוסח מעט שונה, כך הוא גם בגמרא ברכות מח ב (המצטטת כנראה את התוספתא בשינוי מה): "תנו רבנן: מנין לברכת המזון מן התורה? שנאמר: ואכלת ושבעת וברכת (דברים ח י) - זו ברכת הזן, את ה' אלהיך - זו ברכת הזימון, על ברכת הארץ - זו ברכת הארץ, הטובה - זו בונה ירושלים". לעיל ארץ ישראל היא הארץ הטובה וירושלים היא ההר הטוב הזה והלבנון (הוא בית המקדש). וכאן, ארץ ישראל היא "הארץ" וירושלים היא הארץ "הטובה". ראה גם צמצום "ארץ זבת חלב ודבש" לקטע מאד מצומצם בגליל (שאוילי שם ישב מי שכתבו): "רבי יונה רבי זעיריה בשם רבי חנינה: ששה עשר מיל חיזור חיזור לציפורין הן הן ארץ זבת חלב ודבש" (ירושלמי ביכורים פרק א הלכה ח). וכבר הרחבנו בנושאים אלה בדברינו [ואכלת ושבעת](#) בפרשת עקב וכן בדברינו [ברכת המזון](#) בפרשת מסעי. ועוד על טובה או טובה של ירושלים, ראה פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) דברים פרשת וזאת הברכה דף סה עמוד א: "עמים הר יקראו, שהיו אומות העולם באין בספינות בסחורה עד תחום זבולון, ואומרים: הואיל ובאנו עד כאן, נעלה אל הר ה' ונראה מה טובה של ירושלים. והם רואים את ישראל משתחוים לאל אחד ואוכלים מאכל אחד, ומיד הם אומרים אין יפה להדבק אלא באומה זו. ואין זין משם עד שמתגירין ומביאים זבחים לשם". מהכניסה לארץ ישראל בחלקו של זבולון (ראה איך אברהם נכנס לארץ ישראל מסולמה של צור, בראשית רבה לט ח), ממשיכים העמים לטובה של ירושלים. ומה היא טובה של ירושלים? אחדותה. לא רק באמונה באל אחד, אלא במאכל אחד, שאוכלים זה מזה ומזמינים בשמחה זה את זה ללא חששות וחומרות.

⁹ הפסוק אותו הוא דורש מצוי בתחילת פרשת יתרו, שמות יח ט: "וַיַּחַד יְתָרוֹ עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֲצִילוּ מִיַּד מִצְרַיִם", במפגש משה עם יתרו חותנו שהביא לו את אשתו ובניו ושהה כמה ששהה, עד שבפרשת השבוע שעבר נפרד מבני ישראל וחזר למדין: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחַבְבֵּן בֶּן רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חָתָן מֹשֶׁה נִסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֲתָנוּ לָכֶם לָכֶה אֲתָנוּ וְהַטָּבָנוּ לָךְ כִּי ה' דָּבַר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלָךְ כִּי אִם אֶל אֲרָצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי אֵלָךְ: וַיֹּאמֶר אֵל נָא תַעֲזֹב אֲתָנוּ כִּי עַל כֵּן יַדְעַתְּ חַתָּנִינוּ בַּמִּדְבָּר וְהֵייתָ לָנוּ לְעֵינָיִם: וְהָיָה כִּי תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יִיטֵב ה' עִמָּנוּ וְהַטָּבָנוּ לָךְ".

¹⁰ אך נראה שחותנו של משה לא השתכנע מכל הטובה הזו ובוחר לחזור אל ארצו ומשפחתו. ראה ספרי זוטא במדבר פסקא י סימן ל: "אמר לו: אם בשביל ארץ אם בשביל נכסים אני הולך, יש לך אדם שיש לו ארץ ואין לו נכסים, יש לו נכסים ואין לו משפחה. אני איני כן, אלא יש לי ארץ ויש לי נכסים ויש לי משפחה ומקום היה בעירי". וכבר הארכנו לדון בנושא זה בדברינו [דו-שיח משה יתרו](#) בפרשת בהעלותך אחר כותלנו. שם הצבענו על סמיכות הפרשות של יתרו שבדק בארצו, מול בני ישראל שסירבו לארצם וכאילו חזה יתרו בפרשת בהעלותך את אשר עתיד לקרות בפרשת שלח לך ושדברי משה חתנו: "נִסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֲתָנוּ אֲתָנוּ לָכֶם לָכֶה אֲתָנוּ וְהַטָּבָנוּ לָךְ כִּי ה' דָּבַר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל", לא במהרה יתקיימו.

¹¹ וכן הוא במקורות רבים אחרים כגון מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה י וספרי דברים פסקא לב: "רבי יונתן אומר, חביבין יסורין, כשם שהברית כרותה לארץ כך ברית כרותה ליסורין, שנאמר: ה' אלהיך מיסרך. ואומר: כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה. ר' שמעון בן יוחאי אומר: חביבים יסורים, ששלוש מתנות טובות נתנו לישראל ואומות העולם מתאוין להם, ולא נתנו להם אלא בייסורין. ואלו הן, תורה וארץ ישראל והעולם הבא". כעת אולי אפשר לצייר את ארבעים שנות המדבר, את ההתקרבות

ספרי דברים פרשת עקב פיסקא לט

רבי שמעון בן יוחי אומר: שנים עשר ארצות נתנו כנגד שנים עשר שבטי ישראל ולא שוו טעם פירות שבטו של זה לטעם פירות שבטו של זה ולא טעם פירות שבטו של זה לטעם פירות שבטו של זה. ¹² ואלו הם: כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה, והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה, ארץ הרים ובקעות, ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה, כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה, ארץ נחלי מים, ארץ חיטה ושעורה, ארץ זית שמן ודבש, ארץ אשר לא במסכנות, ארץ אשר אבניה ברזל, על הארץ הטובה אשר נתן לך, ארץ זבת חלב ודבש, הרי שנים עשר ארצות נתנו כנגד שנים עשר שבטי ישראל. ולא שוו טעם פירות שבטו של זה לטעם פירות שבטו של זה, ולא טעם פירות שבטו של זה לטעם פירות שבטו של זה, ולא טעם פירות שבטו של זה לטעם פירות שבטו של זה, ולא טעם פירות שבטו של זה לטעם פירות שבטו של זה, ולא טעם פירות שבטו של זה לטעם פירות שבטו של זה. בקעות - בקעות הרבה. ¹³

שיר השירים רבה (וילנא) פרשה א

ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי ורבנן. ר' יוחנן אמר: ממה שהכנסתנו לארץ טובה ורחבה, אחר כך נרוצה - לארעא טבתא דאתקריאת משכנותא. ¹⁴ ורבי יהושע בן לוי אחר: ¹⁵ ממה שנתת לנו ארעא טבתא רבתא דאיתקריאת משכנותא, אחר כך נרוצה. ורבנן אמרין: ממה שהשרית שכינתך בתוכנו, כדכתיב: "ועשו לי מקדש" (שמות כה) - "אחר כך נרוצה". ורבנן אמרין חורי: על שסילקת שכינתך מתוכנו אחר כך נרוצה. ¹⁶

שבת שלום וקין טוב¹⁷

מחלקי המים

לארץ, וגם את הטוב הצפוי בארץ ישראל וטובתה, כדבר לא קל ופשוט, לא כפי שצויר לנו המדרש הראשון וכפי שמושה מתאר בפסוקים רבים בספר דברים: "אָרֶץ נַחְלֵי מַיִם עֵינֹת וְתַהַמַּת יִצְאִים בְּבִקְעָה וְבַהַר", "אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכְּנֹת תֹאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תַחֲסַר כֹּל בָּהּ" ועוד. ארץ ישראל היא טובה, אלא שטובתה נקנית בייסורים ובקשיים גדולים, כפי שחוו ראשוני המתיישבים בבית שני ובימינו. ברית הארץ כרותה וכרוכה יחד עם ברית הייסורים. זאת ועוד, ברית זו היא על תנאי מתמיד של חיי תורה ומוסר גבוהים, תנאי שיכול גם לגרום להפרתה, כפי שראינו כבר בפסוקי הפתיחה. ראה גם ספרי דברים פיסקא מג: "כך אמר להם הקב"ה לישראל: הכנסתי אתכם אל ארץ טובה ורחבה לארץ זבת חלב ודבש לאכל מפריה ולשבוע מטובה ולברך שמי עליה. לא הייתם בטובה, היו בפורענות: וחרה אף ה' בכם". האם מכאן נוכל להבין ולוא במעט את רתיעתם של המרגלים של המרגלים ושל יהודים רבים לאורך הדורות שייסורי ארץ ישראל והחיים המתמידים בצילה של ברית כרותה היו קשים בעבורם?

¹² שנים עשר אזכורים של "ארץ" כנגד נחלת שנים עשר השבטים שכל אחת הייתה לו ארץ חקלאית שונה ומיוחדת. וכאן כבדרך אגב חוזר עבר הירדן המזרחי. שהרי בעבר הירדן המערבי היו רק עשרה שבטים.

¹³ גלשנו לפרשת עקב למניית כל הפסוקים שם בשבחה של ארץ ישראל, שנים עשר אזכורים של "הארץ" כמנין שבטי ישראל ובהם שניים "הארץ הטובה". אך אולי זו תכונתה הכללית של הארץ הטובה שיש בה כל כך הרבה גוונים, אקלימים, שכולם ביחד מרכיבים את הארץ הטובה. ראה שם בתחילת המדרש: "בשבח ארץ ישראל הכתוב מדבר ... ארץ שיש בה מיני ארצות הרבה, בית האדמה, בית החולות, בית העפר ... מגיד שלא שוו טעם פירות הר לטעם פירות בקעה ולא טעם פירות בקעה לטעם פירות הר ... שלא שוו טעם פירות הר זה לטעם פירות הר אחר ולא טעם פירות בקעה זו לטעם פירות בקעה אחרת, תלמוד לומר: ארץ הרים ובקעות, הרים, הרים הרבה, בקעות, בקעות הרבה". ואם "גנבנו" מפרשת עקב לפרשתנו, לחטא המרגלים שמאסו בארץ, ובעקבותם המעפילים שעלו שלא ברשות ודור מתי מדבר, אין זה אלא לשבחה של הארץ הטובה. כך כינו אותה המרגלים שאולי לא היו רשעים ושיליים כ"כ. ואנו שזכינו לשבת בארץ הטובה לאכול מפריה ולשבוע מטובה, הרי אנו צאצאיהם של המרגלים, המעפילים ודור מתי מדבר, ואולי דווקא בפרשה זו, וביושבנו על אדמתנו, מן הראוי לדרוש בארץ הטובה ולשמור אותה כזו.

¹⁴ ארץ ישראל נקראת משכן, אבל גם משכון. שאם יחטאו תתמשכן הארץ בחטאיהם. ראה דברינו [שני משכנות](#) בפרשת פקודי.

¹⁵ אמר דבר אחר. וכך גם "חורי" להלן בדברי רבנן.

¹⁶ את הקשר של מדרש זה לעניינינו ופענוחו, נשאיר לדולי המים ונשמח לשמוע הסברים. עד שנקבל תגובות ופרשנויות, נחתום במדרש נוסף על טובתה ושבחיה של הארץ הטובה. מדרש תנחומא (בובר) פרשת משפטים סימן י: "ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי (ירמיה ג יט). ... מה כתיב: וְהָאֲלֹפִים וְהָעֵרִים עֲבָדֵי הָאֲדָמָה בְּלִיל חֲמִיץ יֹאכְלוּ אֶשֶׁר זָרָה בְּרַחַת וּבְמִזְרָה (ישעיה ל כד), בראשונה היו זורים ברחת, ואחר כך במזרה. למה? שהיה הדגן יתר על התבן. ואעפ"כ היה במזרה תבן פירות, מנין? שנאמר: בליל חמץ יאכלו אשר זורה ברחת ובמזרה. בלילים היו מן הפירות, הוי: ארץ חמדה נחלת צבי, ארץ שלא היתה מחזקת פירותיה, ארץ שהיתה טובה וכל מלכי עולם נתאו לה". רחת ומזרה, שניהם כלי הפרדה של הבר מתוך התבן והעושר החקלאי מתבטא בכך שגם אחרי הפרדה זו נשאר בליל חמץ (תבן פירות בלשון המדרש) שהיה ראוי לא רק למאכל בהמות (האלפים והעירים), אלא גם של עובדי האדמה (בשדה). ולגבי רחת ומזרה קבלנו הסבר מאלף מידידנו דר' דוד עמית ז"ל: "רחת היא מעין כף עץ גדולה, כמו את המשמשת היום להעברת חול, מלט וכד' מערימה למערבל, או להבדיל האת שבה ממלאים את הקבר בעפר לאחר הנחת המת בתחתיתו. מזרה הוא מעין קילשון עשוי מעץ. עד הדור האחרון ניתן היה לראותו אצל הפלחים - בעל חמש שיניים (ביהודה ובנגב) או שבע שיניים (בשומרון ובגליל) - מספרים בעלי משמעות סמלית/מאגית. שני הכלים שימשו בעבודת הגורן להפרדת הבר מהתבן, אחרי הדישה שבה נותקו הגרעינים מהקש והתבן אך נשארו עדיין מעורבים בערימה אחת". ומפי דר' משה רענן יבלח"א קבלנו את ההסבר הבא: "לאחר שהפרידו את המוצץ בעזרת הרחת (שלב א') וזרייה ברוח עברו לשלב ב' והוא זרייה בעזרת המזרה שהוא כלי בעל נפח גדול יותר משום שהדגן היה בנפח גדול יותר מאשר התערובת ההתחלתית. המזרה פעל על פי עיקרון של סינון. הברכה הייתה בכך שלמרות שהפרדת הגרגירים מהתבן התבצעה בשני שלבים עדיין נותרו גרגירים במזרה שאותם אכלו בעלי החיים".

¹⁷ ה- 21 ביוני, יום חמישי הקרוב, יום תחילת הקיץ, **תחילת תקופת תמוז** חל השנה בדיוק בא' בתמוז. השנה שעברה תשע"א הייתה מעוברת ולכן אנחנו מאוזנים בין שנת חמה ושנת לבנה ותקופת תמוז מתלכדת עם היום הארוך בשנה. (בשנה הבאה תקדים תקופת תמוז ל- 9 ביוני, לפני היום הארוך בשנה, ואי לכך השנה שלאחריה, תשע"ד הבאה עלינו לטובה, תהיה שנה מעוברת).

מים אחרונים: טובה הארץ מאד מאד, אם נשכיל אותה לשמור ולעבוד, לשקוד בתורה ללמד וללמוד, לעבד אדמתה להתפרנס בכבוד, בדרישותיה המוסריות לזכות לעמוד. זה כל הסוד, זה היסוד.